

ВИВЧЕННЯ ДАТ ЕКОЛОГІЧНОГО КАЛЕНДАРЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Копилець Є.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
м. Полтава

Практика засвідчила, що продуктивним підходом до організації екологічної освіти учнівської молоді є систематичне використання дат екологічного календаря як нагоди привернути увагу до об'єктів та явищ природи, екологічних проблем, екологічно доцільних дій та вчинків.

Упродовж низки років систематизацією інформацію про екологічні дати плідно займалася Ірина Санковська [3; 4]. З 2022 р. в позашкільній освіті Полтавщини туристсько-краєзнавчого напрямку використовують навчальну програму «Екологічне краєзнавство (Знавці екологічного календаря)», яку затверджено наказом Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації від 23.08.2022 № 136 [2]. Ця програма дає змогу розглядати екологічні процеси та явища як на місцевому рівні, так і в глобальному контексті.

Відповідно до тематичної систематизації екологічних дат, запропонованої Іриною Санковською та використаної нами у навчальній програмі «Екологічне краєзнавство (Знавці екологічного календаря)», вихованці ознайомлюються з датами, які згруповані за сімома напрямками: збереження біологічного різноманіття; збереження навколишнього середовища (довкілля); енергозбереження; збереження місць існування; сталого розвитку; глобальних загроз; правового захисту.

Українські реалії життя в умовах повномасштабного військового вторгнення російської федерації спонукають акцентувати увагу на окремих датах груп зі збереження місць існування (6 листопада – Міжнародний день попередження експлуатації навколишнього середовища під час війни та військових конфліктів), зі сталого розвитку (тиждень, на який припадає 11 листопада, – Міжнародний тиждень науки та миру), з глобальних загроз (29 серпня – Міжнародний день дій проти ядерних випробувань, 26 вересня – Міжнародний день боротьби за повну ліквідацію ядерної зброї тощо).

Водночас, оскільки, відповідно до чинного законодавства, до основних завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності належить, зокрема, усунення впливу держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційній, освітній, культурній сферах України, останніми роками постала проблема ретельного аналізу сутності та походження екологічних дат, які традиційно популяризуються на пострадянському просторі та мають там локальне поширення.

Традиційно 1 квітня позиціонують як Міжнародний день птахів. Однак у квітні 2022 р. відома орнітологиня Франкфуртського зоологічного товариства Ганна Кузьо у соціальній мережі Фейсбук закликала «не волочитися за радянськими святами», зазначивши, що «Ніде у світі не відзначають 1 квітня, як день птахів, крім росії та країн, які хочуть бути на неї схожими». Вона

підкреслила, що цю дату запропоновано відзначати на Всесоюзному з'їзді юннатів у 1924 р. Апелювання до Міжнародної конвенції з охорони птахів, корисних у сільському господарстві, яку було підписано 19 березня (1 квітня за новим стилем) 1902 р., з позицій екології та охорони природи є сумнівним аргументом, оскільки конвенція виділила окремим переліком «шкідливі» види (зауважимо, що до нього потрапили, наприклад, орли, скопа, шуліки, низка яструбів, пугач, крук, сорока, сойка, чаплі, пелікани тощо).

У квітні 2023 р. знаний український орнітолог та природоохоронець Віталій Грищенко назвав у Фейсбуці відзначення дня птахів 1 квітня як міжнародного свята «тупим шаблоном». На підтвердження своєї позиції він навів цитату з відповідної статті у російській версії Вікіпедії, де зазначено, що ця дата, попри назву, за межами російської федерації практично невідома.

Додамо, що перегляд в Інтернеті інформації за запитами «International Bird/Bird's Day» засвідчує: дату 1 квітня поза пострадянським простором не відзначають. Не стосується 1 квітня і згадуване в цьому контексті відзначення Дня птахів у штаті Пенсільванія, започатковане 1894 р., адже там воно припадає на 4 травня.

Іншим прикладом псевдоміжнародної екологічної дати є 11 січня як Міжнародний день заповідників і національних парків. Ця дата популяризована різноманітними вітчизняними структурами – від галузевих департаментів та обласних державних/військових адміністрацій до Бюро Української греко-католицької церкви з питань екології. Однак співробітниця національних природних парків «Тузлівські лимани» та «Слобожанський» Наталія Брусенцова у січні 2023 р. привернула увагу своїх підписників у Фейсбуці до того, що, відповідно до статті у Вікіпедії, це свято є суто російським, приуроченим до створення 29 грудня (11 січня за новим стилем) 1916 р. першого в історії росії загальнодержавного заповідника – Баргузинського. Натомість Європейський день парків, який відзначають 24 травня, є реальним днем міжнародної консолідації зусиль, спрямованих на підтримку природоохоронних територій.

Критичного підходу потребують і інші, менш масштабні дати екологічного календаря. Скажімо, побутує 2 дати, відомі як Міжнародний день бобра, – 7 квітня та 18 жовтня. Першу з них приурочено до дня народження «жінки-бобра» Дороти Річардс, яка близько півстоліття досліджувала бобрів у США. Друга ж нібито запропонована Європейською мережею з охорони бобрів. Моніторинг інтернет-ресурсів засвідчує, що в російському інформаційному середовищі наголошують на другій даті або принаймні урівнюють її з першою, розмежовуючи дні європейського та канадського бобрів. Проте в англійському сегменті Інтернету практично відсутні згадки як про День бобра 18 жовтня, так і про European Beaver Network – нібито його ініціатора.

Інший приклад – дати, присвячені котам та кішкам. Різні інформаційні ресурси пропонують кілька варіантів таких дат, але традиційно значна частина українських педагогів залучає вихованців до вшанування їхніх домашніх улюбленців тематичними виховними заходами 1 березня. Та

опрацювання джерел засвідчує, що відзначення «міжнародного» чи «всесвітнього» дня котів 1 березня має російське коріння і, відповідно, локальне поширення: вибір дати пов'язаний із відомим висловом «березневий кіт». Тож, якщо з огляду на літні канікули відзначати з учнями 8 серпня Міжнародний день кішок незручно, для цього можна обрати 16 жовтня – Всесвітній день котів або ж 17 лютого – День kota в Європі, відомий також під іншими назвами. Додамо, що ці дати присвячені не лише домашнім улюбленцям, а й безпритульним тваринам.

Таким чином, використання екологічного календаря є зручним та дієвим засобом систематичного екологічного виховання, який можливо використовувати за різних умов здобування освіти [1]. Проте в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації необхідно ретельно добирати екологічні дати для освітнього процесу з метою усунення впливу держави-агресора на учнівську молодь України у цій царині.

Список літератури

1. Копилець Є. В. «Екологічне краєзнавство (Знавці екологічного календаря)» – нова навчальна програма з позашкільної освіти. Стратегія сталого розвитку України: сьогодення та перспективи: матеріали II Всеукраїнської інтернет-конференції, присвяченої 30-річчю кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства Національного університету водного господарства та природокористування. [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2022. С. 81-84. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19704>
2. Копилець Є. В. Навчальна програма з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку «Екологічне краєзнавство (Знавці екологічного календаря)». 1 рік навчання. Полтава, 2022. 16 с. URL: <https://www.poltavatourcenter.pl.ua/images/documents/metod/programy/ecolog-kraezn-program-2022.pdf>
3. Санковська І. М. Екологічний календар: методичний посібник для вчителів та класних керівників. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 28 с.
4. Санковська І. М. Екологічні дати року: методичні рекомендації для вчителів та класних керівників. Київ: ТОВ «Людопринт-Україна з іноземними інвестиціями», 2017. 56 с.

ЕРОЗИЯ ГРУНТІВ ТА СПОСОБИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Кравченко І.Ю., Рокотянська В.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава

Ерозія ґрунту - це природний геоморфологічний процес, за допомогою якого поверхневий ґрунт розпушується і захоплюється ерозивним агентом, таким як вода або вітер. Інші агенти, такі як заморожування та відтавання, гравітація, обробіток ґрунту та біологічна активність, викликають рух ґрунту.